

Først sent besluttede Rigsdagen, at også Bornholm skulle have redningstjeneste: Snogebæk blev en af Danmarks travleste redningsstationer

Kort over Bornholm 1676. Kortet udmærker sig ikke ved præcis opmåling. Meningen er, som det ses, først og fremmest at advare skibsfarten mod at passere Dueodde, Broens og Salthammer rev ved Snogebæk. Usigneret kort 1676. Kongelige Bibliotek, København.

Udsnit af det første korrekte opmålte kort over Bornholm, udført af B.F.Hammer 1745-1750. Kortet viser de vanskelige kystforhold, der indrammer Snogebæk. Rigsarkivet. Forsvarets Arkiv, G II, pk. 10

HVORFOR SNOGEBÆK?

Som på den jyske vestkyst tæller lokalhistorisk identitet, redningshistorie og turisme tilsammen en vigtig rolle. Både fastboende og gæster ønsker at høre historier fortalt om stedet hvor de bor eller besøger.

For Snogebæk danner røgerierne, fiskerhusene, havnen, stranden og havet rammerne om et samlet kulturmiljø, der kan udfyldes af den lange og ofte dramatiske historie om Snogebæk som et af de største fiskerlejer på øen i en stadig kamp med havet, sandflugten og den sociale placering i et bondesamfund.

Allerede omkring år 1600 var fiskerlejet hvad angik skattebetaling det største på Bornholm. Måske ikke så meget pga. fiskeriet men mere i kraft af indtægter fra strandens vragsods.

Sådanne samfund kendes jo også fra den jyske vestkyst, men mens skagensmalere og forfattere har gjort den nørrejyske redningstjeneste, der oprettedes i 1852 kendt, savner den bornholmske, der ligeledes oprettedes i 1852 sin plads i historien. At en sådan redningstjeneste blev oprettet, skyldtes ikke mindst de naturgivne forhold på den sydøstlige spids af Bornholm mellem Balka og Dueodde, altså omkring Snogebæk.

SNOGEBÆK OG HAVET

I modsætning til hovedparten af den bornholmske befolkning, der levede af landbrug, var det havet, der gav Snogebæks indbyggere overlevelsesmuligheder, hjulpet af de to sandstensrevler der som lange arme strækker sig langt ud i havet mod nordøst. Bro mod syd og Salthammer i nord. Som koraltrev danner de en beskyttende bugt, der ikke alene gav læ for de åbne fiskerbåde, men tiltrak fiskestimer. Befandt man sig derimod uden for bugten med sin båd, når storm og strøm hærgede omkring Dueodde, var stenrevlerne og de stadigt skiftende sandbanker omkring Bornholms sydøstlige hjørne, den overhovedet værste trussel mod skibsfarten i den vestlige del af Østersøen.

Allerede tidligt er det netop disse forhindringer, der afmærkedes på kort som særligt farlige for søfarten. Snogebæks fiskerbefolkning, der i det daglige levede af kystfiskeri og lidt supplerende landbrug, måtte derfor flere gange om året, udføre farlige redningsaktioner på havet. Til gengæld betød de mange hundrede skibsforlis, vi kender til, at den lille by ved havet kunne supplere sine indtægter med tømmer, brændsel og rede penge, når skibsvrag og laster bortauktioneredes til fordel for bjergelav og strandrettigheder. Man kan derfor stadig den dag i dag finde en skelsten med sigtelinje ud over Balka Strand, der viser grænsen mellem Povlsker og Bodilsker sogne. Det var afgørende på hvilken side af denne linje, hvem der havde ret til indtægterne, indtil det fra 1852 blev et statsansat redningsmandskabs opgave at vogte et område der for Snogebæks vedkommende omfattede sandkysterne på Bornholms østre og søndre kyst, mens klippekysterne på den vestre og nordre kyst måtte nøjes med raketstationer.

LOV OM ET BORNHOLMSK REDNINGSVÆSEN

I forbindelse med de lovforberedende arbejder til et nørrejysk redningsvæsen udtalte en kommission, der besøgte Bornholm i 1850, at særligt den sydøstlige del af øen led af de samme strandingsproblemer som den jyske vestkyst: "Dueodde må anses for det farligste punkt for skibsfarten på hele øen. Karakteren af kysten er her aldeles forskellig fra de øvrige kyster, idet det her er flyvesand, der danner rev ud på flere steder. På grund af kviksand trækkes de grundstødte skibe ned i løbet af meget kort tid. Samtidigt er Salthammer og Broens rev meget farlige punkter.

Da strandingerne ved Dueodde og på revene omkring Snogebæk således sker i længere afstand fra selve kysten, vil, foruden et raketapparat, en redningsbåd her være nødvendig for at komme de skibbrudne til hjælp. På øens øvrige klippekyster er det først og fremmest raketudstyr der behøves."

Så selvom Bornholm i første omgang slet ikke var blevet nævnt i lovudkastet, blev det midt under rigsdagsbehandlingen (folke- og landsting) 1851-1852 foreslået og bestemt, at loven skulle omfatte to særskilte statslige redningsvæsener:

Et nørrejysk, der i første omgang kom til at bestå af 21 redningsstationer fra Skagen til Blåvandshuk hvoraf 16 med redningsbåde, fem kun med raketudstyr.

Samt et bornholmsk redningsvæsen bestående af fire raketstationer i Allinge, Gudhjem, Svaneke og Rønne og en komplet redningsstation i Snogebæk, med både raketudstyr og synkefri redningsbåd.

De to adskilte redningsvæsener i Danmark fik hovedsæde i henholdsvis Lemvig (Skagen) og skiftende steder på Bornholm. Der skulle jo også dengang spares og finanslovsbevillingen til et samlet redningsvæsen blev jo ikke større af at rigsdagen nu havde vedtaget to redningsvæsener.

LØNNINGER OG "ØENS LAVE BETALINGSFORHOLD"

Staten prøvede helt at slippe, for strandingsreglementet af 1785 for Bornholm fastslog jo, at det var enhver mands pligt at redde nødstedte søfarende, der ikke allerede ved egen eller andres hjælp var kommet i sikkerhed.

Der fandtes jo også allerede bjergelav i fiskerlejerne der lod sig betale af bjergningsafgifter. Enden blev dog at bestyreren for redningsvæsenet i Jylland fik 800 rigsdaler om året, mens hans kollega på Bornholm måtte nøjes med 150 rigsdaler. Formændene for de enkelte redningsstationer i Jylland fik en årsløn på 50 rigsdaler, men på Bornholm 20 rigsdaler (Snogebæk dog 30 rigsdaler).

Hvad de menige bjergere angik, var der ikke tale om årsløn, men dagsløst. I Jylland 1,5 rigsdaler per dag på Bornholm det halve. Diskrimineringen af bornholmerne skyldtes, meddelte man fra København, at indtægts- og lønniveauet på Bornholm var langt lavere end i Vestjylland. Hel eller halv løn, nok til at forsørge en familie blev det aldrig. Tværtimod stod familien i fare for at miste forsørgeren. Kirkebøgerne taler deres dystre sprog. Alene i årene 1828-1842 melder dødelisterne fra Snogebæk (Povlsker sogn) om 25 druknede fiskere, søfolk og redningsfolk. Værst den 1. november 1842, hvor fem redere fra Snogebæk druknede, mens fire besætningsmedlemmer reddedes.

REDNINGSBÅDEN FORULYKKER 1842

Nogenlunde enstemmigt meldte både danske og tyske aviser i november 1842 om "Die Vier Geschwestern" af Emden, der henad klokken 22 tirsdag den 1. november 1842 i stormfuldt vejr var strandet på Broens rev lige syd for Snogebæk.

Skibet var på vej mod England, lastet med olie-kager fra Königsberg og lå kun et par hundrede alen (cirka 125 meter) fra kysten. Men da brændingen var voldsom og stormen fra sydøst bar mod revet, viste flere forsøg på at frelse mand-skabet sig forgæves.

Ved et sidste forsøg om formiddagen den 2. november kunne besætningen på det strandede skib med rædsel se, hvordan en redningsbåd med fem bjergningsfolk om bord sejlede ud fra Snogebæk, men ramtes af en voldsom styrt sø. Båden fyldtes med vand og kæntrede. Fire redningsfolk forsvandt straks, mens en femte først sluttes af de oprørte bølger efter at have klamret sig til kølen på den kæntrede redningsbåd. Først flere dage efter, lørdag den 5. november, da vinden havde lagt sig lidt, lykkedes det at redde besætningen i land ved hjælp af liner. De deltog i begravelsen den 7. november og fik at vide, at de druknede var fem familiefædre, der efterlod sig

fem enker og 15 mindreårige børn i Snogebæk.

KONSEKVENSER AF KATASTROFEN

At hele 25 beboere således ramtes ud af en befolkning, der bestod af cirka 350 i 1842, gik ikke upåagtet hen. Redningsbådene var ikke "synkefri", og der blev ikke taget hånd om de efterladte.

Man begyndte nu at gennemprøve nye båd-konstruktioner, mens enkerne måtte klare sig for indsamlede midler. Det blev dog ikke helt ringe, ulykken vakte opsigt i Tyskland og betød, at den daværende konge af Hannover, Ernst August skænkede 130 rigsdaler til hver af de fem enker.

I det hele taget blev en hel del af disse ulykker inddraget af pressen i en løbende politisk diskussion om en bedre orden af redningsvæsenet. Ikke mindst gjaldt det ulykken i indsejls-løbet til Svaneke Havn natten mellem den 29. og 30. november 1846, hvor en hel besætning på ni mand omkom under lidt mystiske omstændigheder, da den store britiske skonnert "Emerald" knustes af en nordøst-storm. Flere mente, at den forventede vrageindtægt for byen havde været vigtigere for de ansvarlige end redning af besætningen. I hvert fald ville et raketudstyr have hjulpet, således som man fik efter 1852.

ÅRENE EFTER 1852

Mens man i årene 1830-1857 kan registrere mindst 225 strandinger, hvoraf en tredjedel fandt sted ved Snogebæk på kysten mellem Dueodde og Nexø, er man på sikrere grund fra og med 1858 hvorefter redningsprotokollerne er bevarede komplet for hele landet.

Det viser sig således, at Snogebæk er den tredje travleste redningsstation 1858-1881 i landet med 33 redningsaktioner (191 reddede).

Flyvholm og Agger ved Thyborøn fører med henholdsvis 35 (307) og 37 (262).

For Bornholm 1858-1881: Snogebæk 33 (191), Allinge 13 (134), Gudhjem 8 (39), Rønne 7 (28), Svaneke 6 (38).

Desværre havde Snogebæk også rekorden hvad angår druknede redningsfolk. De første fem i 1842 de næste fem i 1856, mens stormfloden den 13. november 1872 fjerner såvel redningshus, havn og huse i Snogebæk fra jordens overflade.

Dueodde må anses for det farligste punkt for skibsfarten på hele øen. Karakteren af kysten er her aldeles forskellig fra de øvrige kyster, idet det her er flyvesand, der danner rev ud på flere steder. På grund af kviksand trækkes de grundstødte skibe ned i løbet af meget kort tid.

Kommission under Landstinget i det lovforberedende arbejde til redningsvæsenet. 1850.

ANTAL STRANDINGER I PERIODEN 1858-1881

1. Flyvholm, Thyborøn, 35 redningsaktioner og 307 reddede
2. Agger, Thyborøn, 37 redningsaktioner og 262 reddede
3. Snogebæk 33 redningsaktioner og 191 reddede.

ØVRIGE BORNHOLM:

- Allinge 13 redningsaktioner og 134 reddede
- Gudhjem 8 redningsaktioner og 39 reddede
- Rønne 7 redningsaktioner og 28 reddede
- Svaneke 6 redningsaktioner og 38 reddede

Skelsten på Balka forstrand rejst 1822, mellem Bodilsker og Povlsker sogne, Stenens sigtelinje afgør om strandgods tilhører Balka eller Snogebæk. Fines på Skelvej. Foto Henning Bender.

LØNNEN FOR REDNINGARBEJDET 1858

- Bestyrer for redningsvæsenet i Jylland fik 800 rigsdaler om året
- Bestyrer for redningsvæsenet på Bornholm fik 150 rigsdaler
- Formænd for redningsstation i Jylland fik 50 rigsdaler om året.
- Formænd for redningsstation på Bornholm fik 20 rigsdaler – dog i Snogebæk 20 rigsdaler
- Menige bjergere i Jylland fik 1½ rigsdaler pr. dag
- Menige reddere på Bornholm fik 0.75 rigsdaler pr. dag

Diskrimineringen af bornholmerne skyldtes, meddelte man fra København, at indtægts- og lønniveauet på Bornholm var langt lavere end i Vestjylland.